

COLOCVIUL INTERNAȚIONAL „SALZ UND GOLD: DIE ROLLE
DES SALZES IM PRÄHISTORISCHEN EUROPA”,
30 SEPTEMBER – 4 OCTOBER, 2010, PROVADIA, BULGARIA

Arheologia sării a făcut în ultimii ani progrese notabile în Europa, au fost descoperite numeroase stațiuni în care au fost găsite vestigii legate de exploatarea sării în diferite epoci istorice, au fost reconstituite tehnicile de recristalizare a sării, implicațiile acestei operațiuni asupra mediului natural și intensitatea schimburilor/comerțului bazat pe sare. Progrese notabile au fost înregistrate și pentru Europa de sud-est regiune în care se află, în special în Carpați, enorme zăcăminte de sare gemă și numeroase izvoare cu apă sărată. Mai ales cercetările din România au adus o câteva descoperiri deosebit de interesante dintre care cităm doar stațiunea de la Lunca-Poiana Slatinei unde a fost identificată cea mai veche exploatare a sării din lume.

Mai puțin cunoscută rămânea situația din Peninsula Balcanică unde doar lucrările lui Nenad Tasic, John Capman și Bisserka Gaydarska au abordat acest subiect.

În ultimii ani au fost organizate mai multe colocvii internaționale, fiind publicate și actele acestor reuniuni științifice. După colocviile internaționale de la Cardona, 2003, Piatra Neamț, 2004, Sigüenza, 2006 și Iași, 2008 în care au fost prezentate și discutate destul de amplu și problemele exploatărilor preistorice de sare din Europa de sud-est și centrală, colegii din Bulgaria au folosit prilejul excepționalei descoperiri de la Provadia pentru a organiza un nou colocviu internațional care își propunea să analizeze, în special, situația exploatării sării și implicațiile asupra vieții și economiei comunităților neolitice/calcolitice din sud-estul Europei. Bineînțeles tematica a fost mai largă nefiind excluse nici comunicările din alte zone ale Europei și din perioade ce depășeau cadrul cronologic enunțat.

Colocviul a fost organizat, firește, la Provadia cu o finanțare oferită de Fundația „Alexander von Humboldt” prin „Humboldt Kolleg”. Au participat cercetători din Bulgaria, Germania, România, Franța, Spania, Olanda și Marea Britanie. Din păcate, unii cercetătorii din Serbia, Franța și Elveția, înscriși la această manifestare științifică, nu au ajuns la reuniunea de la Provadia. Era firește ca în acest colocviu organizat în apropiere de celebrele necropole de la Varna să fie analizată o posibilă legătură între exploatarea sării de la Provadia și numeroaselor depuneri de obiecte de prestigiu de aur din necropolele Varna I și II.

Delegația bulgară, dacă putem s-o numim așa, a fost deosebit de numeroasă și extrem de activă încercând și cu ajutorul unor colaborări internaționale să analizeze dintr-o perspectivă interdisciplinară complexa problematică a sării și a aurului din zona Provadia-Varna. Profesorul Vassil Nikolov, organizatorul colocviului și principalul investigator al tell-ului de la Provadia și a zonei de exploatare a sării de aici a prezentat cercetările de la Provadia în contextul complex al problematicii sării în condițiile economiei și mentalităților calcolitice (*Provadia-Sonitsata im Kontext der Salzproblematik*). În afara imaginilor ce au însoțit comunicarea, o excelentă ilustrare a celor afirmate de cercetătorul bulgar ne-a fost oferită de vizita la săpăturile efectuate în tell-ul de la Provadia și în zona de exploatare calcolitică a sării. Comunicarea Profesorului Nikolov a fost urmată de cea susținută de Olivier Weller (CNRS, Paris, *Prehistoric SALT production at Provadia-Solnitsata: a ceramic technology approach in the context of SALT exploitation in Eastern Europe*). Din expunerea destul de amplă am reținut descoperirea unor brichetaje care permiteau obținerea unor brichete (pâni de sare) cu o greutate de aproximativ 80 până la 145 kg, evident bunuri de prestigiu care cu greu puteau fi transportate. Au fost susținute comunicări privind tehnologia producției de sare solidă (Hristo Etropolski), o abordare tehnologică asupra aurului și sării (Petia Penkova), iar Vladimir Stanchev, de la muzeul din Varna, a prezentat noi date, deosebit de interesante, privind fabuloasele necropole de la Varna. Lista comunicărilor bulgare în legătură cu Provadia-Sonitsata a fost completată de comunicările susținute de Krum Bacvarov, Margarita Lyuncheva, Viktoria Petrova și Petar Leshtakov care au abordat diverse aspecte și implicații ale exploatării sării atât pentru comunitățile Hamangia IV cât și pentru cele Karanovo III–IV din regiunea Provadia-Varna. A fost prezentată situația de pe întreaga coastă vestică a Mării Negre. Nu au lipsit din repertoriul colegilor bulgari nici abordări mai generale asupra clorurii de sodiu din partea chimiștilor și a specialiștilor în biologie moleculară (Marina Mitewa, Ch. Kolev; Evgeny Golovinsky).

Echipa germană, destul de numeroasă, a prezentat și analizat situația exploatării sării atât în neoliticul din Europa centrală (Thomas Saile) cât și distribuția și simbolismul sării în epoca bronzului (Albrecht Jockenhövel), au fost prezentate noi date privind exploatarea sării în preistorie (Thomas Stöllner) și situația din sud-vestul Germaniei (Martin Hees). Informațiile privind exploatarea sării în Occident au fost fericit completate de comunicarea susținută de Elisa Guerra-Doce, reprezentanta unui colectiv mai amplu, care s-a preocupat de exploatarea sării în zona lacului Villafafila din preistorie și până în Evul Mediu. Producția de sare pe coasta tireniană l-a preocupat pe cercetătorul olandez Meter Attema care a încercat prin această analiză să contribuie la înțelegerea societății din bronzul târziu al zonei.

În sfârșit, echipa românească a prezentat cinci comunicări dintre care una realizată în colaborare de Anthony Harding și Valer Cavruc. Inițial cei doi cercetători intenționau să prezinte comunicări separate privind exploatarea sării în epoca bronzului în Transilvania. Doar cu o noapte înainte de susținere cei doi cercetători au avut inspirația să unifice cele două comunicări, rezultatul fiind extrem de reușit atât în ceea ce privește prezentarea, un adevărat balet spectaculos și armonios, cât și conținutul care s-a axat, în special, pe convingătoarea analiză a excepționalelor descoperiri de la Băile-Figa.

Extrem de interesante, din punct de vedere etnografic, a fost comunicarea prezentată de Marius Alexianu, co-autori O. Weller, R. Brigand și R.-G. Curcă, privind cercetările etnoarheologice asupra izvoarelor sărate din Moldova sub-carpatică. Autorii au investigat, de data această, sudul regiunii sub-carpătice, mai exact județul Vrancea, efectuând noi anchete etnografice ce, în cea mai mare parte, au confirmat observațiile mai vechi dar au adus și importante noutăți. E drept că pentru un „passé recomposé” am fi dorit o conexiune mai accentuată între informațiile etnografice și descoperirile arheologice din această zonă, până acum slab cercetată. Un deziderat care probabil va fi împlinit în viitor.

O interesantă și așteptată comunicare a fost prezentată de echipa de la Piatra Neamț formată din Gh. Dumitroaia, Roxana Munteanu și Daniel Garvăn. Colegii de la Piatra au analizat, în special, ceramica Starčevo-Criș de la Lunca-Poiana Slatinei și Țolici-Hălăbutoaia. Reamintim faptul că depunerile neolitice de la Lunca sunt datate între 6050–5500 BC, reprezentând dovada celei mai vechi exploatare a sării din lume. Pe baza analizei formelor ceramice, a pastei și decorului autorii au susținut datarea depunerilor de la Lunca în fazele Starčevo-Criș III–IV, aceeași încadrare fiind afirmată și pentru depozitul de la Țolici unde, însă, nu a fost atins nivelul inferior al depunerilor. Comunicarea a stârnit un viu interes, în special printre colegii bulgari care au pus mai multe întrebări și au făcut unele comentarii.

Dan Monah s-a preocupat, în comunicare sa, de alternativele aprovizionării cu sare ale comunităților Gumelnița, Cucuteni și Tripolye, dar și a triburilor de păstori stepici, în special a celor Srednyi Stog II. Autorul a propus o ierarhie a surselor de sare în care sarea gemă din Carpați ar ocupa primul loc, pâinile (brichetele) de sare fiind considerate bunuri de prestigiu cu o circulație destul de restrânsă, în timp ce sarea marină, cristalizată natural, ar fi putut constitui o importantă sursă de aprovizionare, dar pentru a susține acest lucru ar trebui să fie descoperite urme arheologice. A fost afirmat și faptul că apa izvoarelor sărate, așa cum probează și cercetările etnoarheologice, avea doar importanță locală. Nu a fost neglijată nici posibilitatea folosirii pentru obținerea sării a plantelor halofite ce se dezvoltă în regiuni cu sărături, solonceacuri sau mlaștini sărate.

Cristian Schuster și Ionuț Tutulescu au repus în discuție, printre altele, existența unor brichetaje în mediul Starčevo-Criș din Oltenia (*Salz im Norden Olteniens, Rumänien*). Într-adevăr cele două piese puse în discuție seamănă cu niște brichetaje, dar provin dintr-o săpătură mai veche neavând siguranța provenienței lor dintr-o depunere sigur Starčevo-Criș și în plus sunt aproape întregi în timp ce brichetajele, atât din România cât și din străinătate, sunt puternic fragmentate.

În sfârșit, Prof. Mircea Babeș a prezentat situația galeriilor miniere romane de la Roșia Montana și pericolul ca acestea să fie distruse de proiectul de exploatare inițiat de Gold Corporation. Distrugerea galeriilor și vestigiilor romane de la Roșia Montană ar fi o pierdere iremediabilă nu numai pentru patrimonial arheologic românesc, ci și pentru cel al umanității.

Un colocviu consacrat sării și aurului nu putea să un programeze o vizită la Muzeul Arheologic unde sunt expuse descoperirile din faimoasele „necropole de aur” de la Varna. Dr. Vladimir Slavchev, directorul muzeului, a asigurat un ghidaj extrem de competent, vizita prilejuind numeroase întrebări și comentarii din partea participanților la colocviu. Evident între exploatarea sării de la Provadia și enormul număr de piese de aur și cupru sau cochilii de *Spondylus* există o legătură, mai ales că datele radiocarbon din zona de exploatare a sării de la Provadia se încadrează în intervalul în care necropola Varna I a funcționat. Totuși, lucrurile nu sunt nici simple și nici foarte clare, dar sperăm ca viitoarele cercetări întreprinse de colegii bulgari împreună cu colaboratorii lor din străinătate să elucideze cât mai mult din misterele care încă persistă.

Nu putem încheia această succintă relatare fără să relevăm aleasa ospitalitate a organizatorilor ce a respectat tradiția popoarelor balcanice. Profesorul Nikolov, membrii comitetului de organizare și echipa de studenți și doctoranzi au acordat participanților, cu multă amabilitate, sprijinul pentru depășirea micilor probleme inevitabile în străinătate. Tot ei au animat recepția finală de la Chernevo, o extrem de plăcută petrecere în care specificul bulgăresc i-a impresionat în mod deosebit pe participanți.

DAN MONAH

Fig. 1. Provadia. Roxana Munteanu își susține comunicarea.

Fig. 2. Provadia. Ceramică în zona de exploatare a sării.

Fig. 3. Provadia. Aspect din săpătura în tell.